

GENERATIONAL THEORY – WHERE IT ALL STARTED

TEODORA P. CHALAKOVA

Ministry of Defence of the Republic of Bulgaria, Human resources management directorate, Sofia,
t.chalakov@mod.bg

Abstract: *In the past century, global forces, combined with the effects of international media and news channels, communication technologies and the increasing interconnectedness of the world have meant that increasing numbers of people around the world are impacted by defining events. Facing similar issues, impacted by the same events and sharing similar experiences, people of the same age are likely to have similar underlying value systems, regardless of their country or community of birth. These “value systems” are the drivers of behaviour and attitudes, and are good predictors of behaviour and expectations. Generational theory is a sociological, rather than psychological theory. It does not claim to be able to explain the individual actions of individuals, nor to be able to predict an individual’s behaviour. But, combined with personality profiles, understanding of gender, culture, religion, race, etc, it can be a very helpful additional ‘layer’ or ‘lens’ of analysis of people’s behaviour drivers.*

Keywords: *theory, generations*

ТЕОРИЯ НА ПОКОЛЕНИЯТА – ОТ КЪДЕ ЗАПОЧНА ВСИЧКО

Теодора П. Чалъкова

Поколението е обективно развиваща се социално-демографска и културно-историческа общност от хора, обединени по възрастови граници и общи условия на формиране и функциониране в определен исторически период от време. То се характеризира с типични антропогенетични, социални и психологически, генетични, идеологически, морални и етнокултурни характеристики.

Етимологичен анализ на понятието „поколение“ е представен в работата на Фридрих Енгелс „Произходът на семейството, частната собственост и държавата“¹.

Енгелс отбелязва, че понятието „поколение“ идва от общия арийски корен „gan“, което означава да се роди потомство. Понятието „поколение“ е полисемантично, интердисциплинарно и интегрално. В древните библейски и евангелски текстове има многозначна употреба за термина „поколение“ – потомци, връстници и съвременници.

За първи път се среща разбирането на едно поколение като историческа и демографска общност при „бащата на историята“ Херодот. Научният интерес към анализа на поколението и неговите проблеми се проявява в Западна Европа – Социалната философия на Европа през втора-

¹ <https://knizhen-pazar.net/products/books/1163843-proizhodat-na-semeystvoto-chastnata-sobstvenost-i-darzhavata>

та половина на XIX век. В трактатите от този период в допълнение към биологичния и генетичния аспект на дефиницията на „поколение“ са поставени още три: *позитивно-натуралистичен* – като пространствено-хронологичен; *логическа общност*, *романтична и хуманитарна* – като идеологическа и духовна общност, а *историческата и политическата* като временно доминираща общност. От една страна се подчертава прекъснатостта на поколенията (Джей Дромел²), а от друга – последователните същност и съжителство на поколенията (А. Курно³). Най-изразената демонстрация в разбирането на термина е характерна за Густав Рюмелин⁴, който предлага количествена концепция за продължителността на едно поколение, определяйки я като средна стойност на възрастовата разлика между родители и деца през даден исторически период. Карл Маркс⁵ и Фридрих Енгелс съчетават културно-историческото разбиране на поколението с икономическата класа, докато Вилхелм Дилтей⁶ се фокусира върху духовната общност на поколенията и тяхната историческа обусловеност.

Произходът на теорията на поколенията може би принадлежи на Карл Манхайм⁷. Той е първият сериозен, съвременен учен, който изследва явлението и се опитва да обясни и опише развитието на генерационните ценности. През 1923 година пише своето есе „Проблемът за поколенията“ (Das Problem der Generationen⁸). В него се опитва да обясни, че едно поколение е социална група, която има потенциал да повлияе на съзнанието на индивида по същия начин, както прави социалната класа или култура. В своето широко обсъждано есе той очертава идеята, че младите поколения са несъвършено социализирани, поради пропасть между идеалите, които са научили от по-старите поколения и реалностите, които преживяват.

Манхайм заявява, че докато младите растат, преживяват и обработват обкръжението си за себе си, а не просто през очите на родителите си, те адаптират ценностните системи, които са получили в реалността, която преживяват. Авторът обяснява как един човек развива смисъл, основаващ се на лични преживявания в социален контекст, „което задължително се различава от другите поколения“. Той определя местоположението на поколенията като ключов аспект на екзистенциалната детерминация на знанието.

Водени от императивите на биологията и социалния контекст, индивидите, принадлежащи към едно и също поколение, които споделят една и съща година на раждане, са надарени в тази степен с общо местоположение в историческото измерение на социалния процес и формират своето поколенческо съзнание.

Това включва развитието на колективни менталитети, които отразяват доминиращ поглед върху света, отразявайки подобни нагласи и ценности и осигурявайки основа за съвместни действия. Тези менталитети водят до „продължаваща практика“, което означава, че определящите ценности, формирани колективно от поколение група, ще продължават да влияят на поведението на хората през целия им живот.

Теорията на поколенията на Манхайм предполага, че поколенията се променят бързо в отговор на големи събития. Това се различава от теорията на Страус-Хоув, която благоприятства цикличния модел на архетипите. Докато Манхайм се фокусира върху влиянието на историята, Строс-Хоув - върху влиянието на миналите поколения, и двете имат основателно-следствена основа. Двете теории, когато се използват едновременно, помагат да се обясни как възниква и става определянето от предишните поколения в исторически контекст

Манхайм определя късното юношество като ключов период за формиране на социални и политически възгледи. Ако в живота на група хора се случи голямо събитие приблизително в същия период на късно юношество, има голяма вероятност групата да придобие колективно съзнание.

² Dromel, Justin, La loi des revolutions, les generations, les nationalités, les dynasties, les religions. Didier & Co., 1862.

³ https://ru.wikipedia.org/wiki/Курно,_Антуан_Огюстен

⁴ <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1132230>

⁵ https://bg.wikipedia.org/wiki/Карл_Маркс

⁶ https://ru.wikipedia.org/wiki/Дилтей,_Вильгельм

⁷ <https://www.britannica.com/biography/Karl-Mannheim>

⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Theory_of_generations

Според разказа на Манхайм, съвременните индивиди са допълнително вътрешно стратифицирани: по своето географско и културно местоположение; от действителното им, за разлика от потенциалното участие в социалните и интелектуални течения на тяхното време и място.

Поколенията са концептуализирани като една от движещите сили на социалните промени и прогресия. Нещо повече, концепцията се разглежда като такава, която повдига възможността да се предвиди посоката на социалните промени.

Манхайм твърди, че поколенията са особено засегнати от големи исторически събития. Неговата теория се фокусира върху влиянието на историята и социалните събития, които от своя страна влияят на поколенията, променящи се в отговор на своето социално обкръжение. Теорията на Манхайм може да бъде обобщена от идеята, че *хората наподобяват времето си повече, отколкото приличат на родителите си*. От гледна точка на Манхайм смяната на поколенията е универсален процес, основан на биологичния ритъм на човешкия живот, поради което в културния процес се появяват нови участници, докато старите участници постепенно изчезват.

Теорията на поколенията е описана за първи път през 1991 г., когато Нийл Хоув и Уилям Страус издават книга наречена „Поколенията“⁹, разказваща за биографии на представители на различни поколения. През 1997 г. в книгата „Четвъртият завои“¹⁰ те вече описват подробно своята теория като циклично повторение на поведението от различни поколения. Идеята на авторите е, че събитията, които се случват в политиката и икономиката, влияят върху формирането на човека като индивид и в много отношения определят неговото поведение, включително и на работното място. Хоув и Страус излагат теорията си ярко и убедително, но всъщност идеята не е нова. Създадената от тях теория се основава на факта, че ценностните ориентации на различните поколения са значително различни. Те проучват тези различия, както и причините, които ги пораждат (политическата и социална ситуация, нивото на техническо развитие, значимите събития от своето време). Най-важният момент от теорията на Хоув и Щраус е цикличният характер на поколенията. Според техните наблюдения, всяко пето поколение има подобни стойности и това позволява да бъдат направени дългосрочни прогнози.

Социологът Норман Райдър¹¹ се фокусира върху кохортите¹², разглеждани като съвкупност от индивиди, които биха могли да бъдат разглеждани като независими променливи в социалната промяна. Той уточнява, че кохортите трябва да бъдат поставени в рамките на други параметри на населението, като географско местоположение, образование и раса.

Друго влияние оказва Морис Маси¹³, който определя така наречените Бейби бумери като поколението, родено непосредствено след Втората световна война. Социолог, Маси твърди, че поведението ни се задвижва от нашата ценностна система, а поколенческите групи вероятно споделят ценностни системи. Следователно хората в рамките на едно поколение са по-склонни да споделят това, което Маси нарича „стойностно програмиране“ и съответно „ценностни системи“. За разлика от тях, кохортите от различно поколение са по-склонни да имат разногласия, тъй като имат различни „стойностни програми“. Накратко, Маси твърди, че *ценностите могат да бъдат обобщени въз основа на поколенията*.

Страус и Хоув признават Артур Шеслингър-младши¹⁴, академичен историк от Харвардския университет в Ню Йорк, като пионер в цикличния подход към американската история. Работата на Шеслингър за поколенията се появява в есета, преди да се появи в „Циклите на американската история“ (1986)¹⁵.

Те се възползват и от теориите на поколенията, разработени от Хосе Ортега У Гасет¹⁶ и Хулиан Мариас¹⁷, испански философи, описали историята като система. От тяхна гледна точка по-

⁹https://archive.org/stream/GenerationsTheHistoryOfAmericasFuture1584To2069ByWilliamStraussNeilHowe/Generations+The+History+of+America%27s+Future%2C+1584+to+2069+by+William+Strauss+%26+Neil+Howe_djvu.txt

¹⁰<http://insight.randomhouse.com/widget/v4/?width=600&height=860&isbn=9780767900461&shortCode=&author=William%20Strauss%20and%20Neil%20Howe&title=The%20Fourth%20Turning&refererURL=www.penguinrandomhouse.com>

¹¹<https://www.encyclopedia.com/social-sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/ryder-norman-b>

¹²<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cohort>

¹³https://en.wikipedia.org/wiki/Morris_Massey

¹⁴https://en.wikipedia.org/wiki/Arthur_M._Schlesinger_Jr

¹⁵<https://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/25708/The%20Cycles%20of%20American%20History%20by%20Arthur%20Schlesinger%2C%20Jr..pdf?sequence=14&isAllowed=y>

¹⁶https://en.wikipedia.org/wiki/Jos%C3%A9_Ortega_y_Gasset

колението действа като субект на историческа дейност, лоялен на политическите идеи на неговото време. Описвайки динамиката на разширяването на едно поколение, те отбелязват, че животът на едно поколение трае около 30 години и е разделен на два периода. По време на първия, новото поколение разпространява своите идеи, наклонности и вкусове, които се установяват и стават доминиращи през втория период.

Теориите за поколенията са по-широко дискутирани в социологията и историята. Тези идеи обаче нямат същия вид обертонове както теориите на Страус и Хоув. В европейския контекст влияние оказват Пиер Бурдийо¹⁸, Джулиус Петерсън¹⁹, Вилхелм Пиндър²⁰ и творбата „Човешкото начинание на Антъни Еслер“²¹ (2004).

Продължителността на едно „поколение“ е около 20 години, което представлява приблизително времето от раждането на кохорта (или група) от хора до момента, в който навършат пълнолетие и започват да имат свои деца. Обикновено поколенията са ограничени от значими събития в разглежданата държава или регион. Това води до малко по-различни дати в различните области, въпреки че определяйки глобалните събития в миналия век са склонни да се групират доста забележително около конкретни години (например бурното лято на 1968 г., последвано от човек на Луната на следващата година; или бурната година, започваща с Протестите на площад Тянанмън в Китай през април 1989 г., през разрушаването на Берлинската стена, откриването на Източна Европа, Перестройката в Русия, освобождаването на Нелсън Мандела през февруари 1990 г. и края на чилийската диктатура на Пиночет през март същата година).

Въпреки че в някои страни има много специфични моменти във времето, когато едно поколение свършва и дава старт на друго, във Великобритания и Европа, повечето поколения нямат точни начални и крайни дати. Съществува също така едно „припокриване“ между две поколения, което води до поколение „cusp“²² между всяка последователна кохорта от поколения.

В съответствие с дефиницията за „поколение“ съществува общоприетото схващане, че хората, израстващи около едно и също време и на едно и също място, трябва да имат някакъв универсален споделен набор от опит и характеристики. Това помага на идеята за поколенията интуитивно да има смисъл. Но науката не го подкрепя. Всъщност повечето от резултатите от изследванията, показващи различни поколения, се обясняват с други причини, имащи сериозни научни недостатъци и/или и двете.

Според изследванията на редица западни изследователи през първото десетилетие на XXI в. съжителстват седем различни поколения. Според Марк Маккриндъл и Емили Уолфингер (M. Mc Crindle и E. Wolfinger)²³ те са следните:

- на старейшините – това са родените преди 1925 г.
- на строителите – включва родени от 1930 до 1945 г.
- на бейбибумърите – родени в края на Втората световна война до 1965 г;
- на поколението X – това е поколението на родените от 1965 до 1980 г
- на поколението Y – поколение на децата, родени от 1980 до 1995 г
- на поколението Z – на родените в периода между 1995–2010 г.
- на поколение „Алфа“ – това е най-младото поколение на родените от 2010 г. насам.

Кой решава как да бъдат кръстени всички поколения, интересно е, че няма нито една асоциация или компания, в която да се избират тези имена. Вместо това поколенията често получават множество имена, които след това се борят, докато остава само едно, както в момента се води „борба“ за харесвания на iGen, Generation Z и Post-Millennials. Въпреки че не е ясно кое име ще излезе на върха за настоящото поколение, по-старите имена на групата обикновено включват един писател, който избира термин, а след това още куп други писатели, стигащи до някаква група форма на консенсус - с няколко провала по пътя си.

17 <https://en.wikipedia.org/wiki/Julius%20Mar%20Das>

18 <https://www.britannica.com/biography/Pierre-Bourdieu>

19 https://en.wikipedia.org/wiki/Julius_Petersen

20 https://de.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_Pinder

21 <https://www.amazon.com/Human-Venture-Global-History-1500/dp/0131835467>

22 <https://en.wikipedia.org/wiki/Cusper>

23 <https://1lib.eu/book/2469083/449f56?regionChanged=&redirect=19876605>

Историците обикновено се съгласяват, че именуването на поколенията започва през XX век. Американската писателка Гертруда Щайн²⁴ влага в своята творба термина „Изгубено поколение“. Тя „дава“ това име на родените около прага на XX век, посветили живота си на служба по време на Първата световна война.

Поколението е „изгубено“ в смисъл, че наследствените му ценности вече не са от значение в следвоенния свят. В епиграмата към „Слънцето също изгрява“ на Ернест Хемингуей, публикувана през 1926 г., Щайн знаменито пише: „Всички сте изгубено поколение“.

Що се отнася до останалите поколения, Нийл Хоув и Уилям Страус обикновено се причисляват към идентифицирането и именуването на американските поколения описани в книгата „Поколенията“.

Двамата определят поколение, което се бори във Втората световна война като поколение на GI (съкратено от „Правителствен въпрос“), но това име скоро е заменено. По-малко от десетилетие по-късно Том Броков²⁵ публикува „Най-голямото поколение“, най-продаваната културна история от Голямата депресия и Втората световна война и това име се използва и до днес.

Почти точно девет месеца след края на Втората световна война „плачът на бебето се чу из цялата страна“, както историкът Ландън Джоунс по-късно описва тенденцията.

Понятието „бейби бумър“ първоначално се използва просто по отношение на пиковите на раждаемостта в САЩ и Великобритания. С течение на времето конотациите на термина се разширяват. Основните икономически, социални и демографски промени, преживени от следвоенните поколения в западния свят, им дават уникално положение.

Канадският автор Дъглас Купланд е човекът отговорен за назоваването на поколение, което последва неговото. Книгата на Купланд²⁶ от 1991 г. „Поколение X: Приказки за една ускорена култура“ и по-късни творби хронизира живота на 20-те дни и се разглежда като точно представяне на младостта на тази епоха. Без да знае за това, Купланд трайно кръщава поколението „X“.

Теоретиците на поколенията Нийл Хоув и Уилям Страус предлагат името „Thirteeners“ (за 13-то поколение, родено след Американската революция) за име на поколение X, но терминът така и не се използва.

Терминът Милениали обикновено се отнася до поколението хора, родени между началото на 80-те и 90-те, според речника Мериам Уебстер²⁷ (Merriam-Webster).

Милениалното поколение е известно още като поколение Y, защото идва след поколение X. Публикацията в сайта Adage²⁸ е една от Първите, които въвеждат термина „Поколение Y“ в редакция през месец август 1993 г., много автори започват усилено да използват и терминът „Хилддолетници“ (Millennials).

Мнозина твърдят, че представителите на различните поколения имат трудности да се разбират помежду си, защото са израснали в коренно различни условия. Смята се, че младото поколение, което сега навлиза на пазара на труда, има различни стойности на труда, различни изисквания за работа и други очаквания.

Но наистина ли са различни представители на различни поколения по отношение на трудовите ценности?

Терминът „Поколение X“ се използва за пръв път от Джейн Деверсън²⁹ през 1964 г., когато пише за британската младеж. Терминът „Поколение X“ за пръв път се появява и като заглавие на есето на Робърт Капа от 50-те години на миналия век, макар да се твърди, че Копланд е взимал термина от бившата група на Били Айдол „Поколение X“.

Социолозите започват да наричат „X“ поколението, родено от средата на 60-те до средата на 80-те години. По аналогия следващото поколение е наречено „Y“, а след това се появява „Z“.

²⁴ <https://www.britannica.com/topic/Lost-Generation>

²⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Greatest_Generation

²⁶ https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%8A%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%81_%D0%9A%D0%BE%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B4

²⁷ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Generation%20Y>

²⁸ <https://adage.com/article/news/igen/influential-peers-household-buying-decisions/230427>

²⁹ <https://activeageing.bia-bg.com/bg/analyses/generations/profileX/>

Деца, които ще бъдат родени от представители на „Z“, вече се наричат от мнозина „*Поколенията на Алфа*“. В различните страни границите на поколенията често не съвпадат поради икономически и културни характеристики. На Запад поколение „У“ се раждат през 1981-1982 г., а в Източна Европа и Русия по-късно – през 1985 г. Случва се така, че хора от една и съща възраст принадлежат към различни поколения – това не е датата на раждане, а въпросът дали човек споделя конкретни ценности. Условието на различните географски райони и специфичната народопсихология на поколенията в различните части на света също са от значение. Например, за поколение Z в САЩ се смятат родените след 1996 г. което е 4 години по-късно от приетото за България. Големите събития, които засягат едно поколение, могат да бъдат драматично различни по целия свят или поне на регионален обхват. Съответно човек в България ще усеща света различно и ще получи различни възможности от човек в Ню Йорк.

Основната причина за тази разлика са събитията през 1989 г. в България“, казва Добромир Живков, управляващ директор на Market LINKS. Тези събития променят всичко от базисни ценности, политическо устройство, през икономически реформи до образование и култура. Втората по – значима икономическа криза в България е през 1997 г. Именно тук някои изследователи слагат началото на поколението Z.

Още веднъж е необходимо да се отбележи, че границите на поколенията са условни, например човек, роден през 1995 г., ще бъде по-близо до някой, роден през 1994 г., тоест до представител на друго поколение, отколкото до някой, роден през 2005 г. – до представител на своето поколение. Затова учените отбелязват, че границите се изчисляват с предположение за + - 3 години, а за хората на кръстопът на поколенията характеристиките и на двете са често характерни или се преплитат.

Теорията на поколенията е по-скоро социологическа, отколкото психологическа теория. Не претендира, че може да обяснява индивидуалните действия на индивидите или да предскаже тяхното поведение. Но в комбинация с личностни профили, разбиране на пола, културата, религията, расата и т.н., това може да бъде много полезен допълнителен „слой“ или „леща“ за анализ на поведението на самия човек.

References:

1. Donahue, Mary. (2012, January 13). TEDxRyersonU – Dr. Mary Donohue – Millennials, McLuhan and slow dancing [Video file]. Retrieved from <http://www.youtube.com/watch?v=f0PUrZQjVRw>
2. Galland, D. (2009, October 8). [Interview with N. Howe]. Casey Research, pp. 36-47.
3. Henseler, C. (2012). Generation X goes global: Mapping a youth culture in motion. New York, NY: Routledge.
4. Hess, Scott. (2011, June 10). TEDxSF – Scott Hess – Millennials: Who they are & why we hate them [Video file]. Retrieved from http://www.youtube.com/watch?v=P-enHH-r_FM
5. Howe, N. & Strauss, W. (1997). The fourth turning: An American prophecy. New York, NY: Broadway Books.
6. Howe, N. & Strauss, W. (1991). Generations: The history of America's future, 1584 to 2069. New York, NY: William Morrow & Company.
7. Howe, N., & Strauss, W. (2003, June 14). Millennials go to college. Retrieved October 14, 2013, from Eubie: <http://eubie.com/millennials.pdf>
8. Mannheim, K. (1927). The problem of generations. In P. Kecskementi (Ed.), Karl Mannheim: Essays (pp. 276-322). New York, NY: Routledge.
9. McCrindle, M. (2007). Understanding generation Y. North Parramatta: Australian Leadership Foundation.
10. Morrison, M. (2013, March 25). McDonald's has a problem. Retrieved from <http://adage.com/article/news/mcdonald-s-1-rank-millennials/240497/>

11. Nimon, S. (2007). Generation Y and higher education: The other Y2K. *Journal of Institutional Research*, 13 (1), 21-41.
12. Racine, K. (2013, September 11). We are the 9/11 generation. Retrieved from <http://www.literallydarling.com/we-are-the-911-generation/>.
13. Stein, J. (2013). Millennials: The me me me generation. *Time*, 181(19), 26-32.